

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Petri Ioannis Perpiniani Valentini, Societatis Iesv
Presbyteri. Orationes Dvodeviginti**

Perpiña, Pedro Juan

Lvgdvni, 1622

Tertia [i. e. Sexta], de Rhetorica disce[n]da, qua[m] habuit in gymnasio
Societatis Iesv Romae: cùm scholae Rhetoricae praepositus, ad
explicandos M. Tullij de Oratore libros aggredere[re]tur, Pridie ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-13368

perij saluos & incolumes conserua: vt experiamur qui te colimus, quantum gratia valeas apud opificem omnium rerum & gubernatorem. At tu mundi effector & molitor Deus, cuius maiestatem atque numen in Sanctis veneramur: cuius immensam amplitudinem illorum vita, mors, gloria maximè ostendit: tu, sanctissime pater, audi Elisabethæ preces, tibi pro nostra salute supplicantem ne excludas, & omnibus qui eius facta cognouimus, eam mentem inice vt diligentissimè persequamur imitando: quò huius miseræ vitæ curriculo confecto, ad eandem metam peruenientes, sempiternam coronam, tuo munere & concessu capiamus.

PETRI IOANNIS

PERPINIANI,

De arte Rhetorica discenda.

ORATIO VI.

*Spectatum satis & donatum iam rude queris
Mœcenas iterum anti quo me includere ludo,
Non eadem est aetas.*

Licet enim mihi, Patres religiosissimi, venibus isdem affari auditores meos, quibus affatur Mœcenasem suum ille bonus

Poëta, non eâdem religione, neque iisdem præceptis imbutus, quibus nos sumus, sed eruditus tamen, & urbanus, & lepôris cuiusdam nō ingrati plenus. Tametsi & sentio & fateor neque in me esse quidquam hominū cognitione dignum, neque rudem vnquam ignarum gladiatorem meruisse: verū & hoc, quidquid est vel ingenij, vel doctrinæ, quod video quàm sit exiguum, tot annorū curriculo satis superque cognosci potuit, & ludo nostro præfecti, homines mites & humani, me, quamuis non merentem, oprato otij & tranquillitatis præmio donandum esse censuerunt: nec fortè iniuria: nam si veteri gladiatori, fixis armis ad valuas Herculis, in agrum secedere licebat, ne populi misericordiam, quam sæpe iā esset in arena consecutus, denuò efflagitare cogeretur; mihi certè tantò meliorem artem factitanti, qui tot annos fuissem in hoc oratorio certamine versatus, toties depugnassem, toties populi non modò veniam, sed etiam beneuolentiā obtinuissem, idem tranquillioris vitæ recessus concedendus fuit, vbi paulisper animus ex illo populari strepitu recrearetur: at nunc siue studiis vestris, siue eorum imperio, quibus parere debeo, siue vtroque ad antiquum ludum reuocatus, ecce rursus in arenam descendere, arma iam penè

penè rubigine confecta capere, multitudi-
nis gratiam aucupari cogor, si cogi dicen-
dus est is, qui libenter vel roganti morem
gerit, vel obtemperat imperanti. Utinam
adolescentes optimi, utinam eadem esset,
quæ quondam erat, vis corporis ad elabo-
randum; ut eadem mens est, eadē voluntas,
idem studium, quod sēper fuit ad parendū:
minus mihi fortasse tam longo uti princi-
pio necesse fuisset: sed NON EADEM EST
ÆTAS, non idem robur, non eadem valetu-
do; quæ debilitata & fracta, animū quoque
ipsum imbecilliolem reddunt. Quare non
possum equidē non commoueri, cū illi præ-
sertim hodierno die succedā, cui ne som-
nia quidem essent integra, me parem esse
posse considerem, quo mihi magis omnes
orandi & obtestādi estis, ut hanc mediocri-
tatem nostram, vel potius tenuitatem & in-
opiam, studio, alacritate, beneuolentiāque
vestra adiuuetis: quas ego res si mihi non
desse sensero, spero me diligentia cōpen-
saturum ingenij tarditatem. Quod si pere-
grina literarum appellatio & insolēs, atque
aliena vestris auribus grauium, acutarūque
vorum obseruatio, alicuius animū offēdet:
cum ego oro atque obsecro, ne prius aut ri-
deat, aut reprehendat, quā cur ita quidque
dicatur acceperit: nihil enim erit, quod non

aut multò rectius aut nihilo certè deprauatum magis esse demonstrarem, quàm quod homines politi & humani vulgò usurpant. Nunc antequam de Ciceronis libris quos explanandos suscepi, ea dico, quæ mihi vobis audientibus ex hoc loco dicenda esse arbitror, exponam breui quid de tota facultate dicendi, quam omnes quærimus; de artificio Rhetorico, quod profitemur; deque eius artificij tradendi ac discendi ratione sentiam: vt omnium studia vehementius inflammètur, & via cognita facile possitis quò intenditis, ac sine errore peruenire. Peto à vobis, adolescentes optimi, vt attentè & amicè accipiatis, quæ dicam, neque humanitatis vestræ fontes, qui omnibus ante me bonarum artium studiosis maximè semper patecaunt, mihi vni clausos esse patiamini: facultas est enim eiusmodi, quæ maximè debet animos omnium ad discendum impellere, sine quo neque hominum commune nomen cum dignitate obtineri potest, neque consilium sapiens ad populi salutem in medium proferri, neque religio a furioso hominum nefariorum impetu humanopibus defendi; pro qua maiores nostri iisdem, quibus hostes eloquentiæ septi præfidiis fortissimè propugnauerant. Et quoniam omnibus nobis enitendum est, vt dignita

gnita

gnitatē hominibus præter cæteras animã-
tes diuino munere concessam, ornauisse po-
tius & amplificassē, quàm vel abieçisse, vel
diminuisse videamur; adhibenda est vobis
illa vis, & omni studio ac diligentia com-
parãda, quæ maximum & pulcherrimū Dei
munus tuetur & exornat: quo neglecto, nõ
sanè video, quid inter mutas belluas & ho-
mines intersit. Etenim duo sunt in nobis
munera diuina, vtilitate magna, nobilitate
prima ipso genere præclara, ratio, & quasi
nuntius quidã rationis & interpret, sermo.
Illa res abditas inuestigat, inuestigatas cõ-
prehendit, comprehensas digerit & compo-
nit; dissipata colligit, collecta diuidit, præ-
terita recordatur, cernit instantia, futura
coniectat, & extrema cõferens primis om-
nium rerum cursum, & euentorum conse-
quentiam notat: sed hæc omnia veluti qui-
busdam obruta tenebris lateat, inclusa pe-
nitus in pectoribus & animis nostris: quæ
vbi lumen orationis accessit, tum demum
ab omnibus patefacta & illustrata cernun-
tur; hæc duo sunt, quæ nos homines red-
dunt, hæc bestias longè nobis faciunt infe-
riores, quæ tanta inter se naturæ cognatio-
ne iunguntur, vt animantia rationis exper-
tia significare volentes, muta dicamus: ra-
tionem autem, ne fallatur neque erret, dif-

ferendi vis, quam logicam vocamus, informat: at orationem, quo sit aprior ad persuadendum, bene dicendi facultas, quam eloquentiam dicimus, verbis sententiisque locupletat. Quod si vix eos homines esse ducimus, qui non studio & labore rationem meliorem effecerunt, quis non ab hominū societate remouendos illos arbitretur, qui sermonē nō excoluerūt, sine cuius luce illa vis ingenij mirabilis enitescere non potest? quis nō eos muta quædam hominū simulara potius, quàm homines appellet? quæ si vobis adolescentes optimi, turpia, cōtumeliosa, indignaque videntur, vt meritò debēt videri; statuite quē vobis animū pro cōmuni hominum dignitate suscipiendū putetis. Quam multi vulgò summoperè cōtendūt, vt excitent celeritatem pedum; quàm multi omne suum studium & operā conferunt ad augendum & confirmadum corporis robur; quàm multi (quorum ego conditionē miserrimam duco) toti sunt in pulchritudine formæ conseruanda & adornanda occupati: atqui hæc & alia generis eiusdem, aut longè meliora sunt in bestiis quàm in nobis aut certè nobis communia cum illis: uos verò quod omninò nostrum est, quod hominū proprium nobis à Deo Opt. Max. concessum ad vitæ societatem, ad commu-

nionem

nionem iuris atque morum, ad mutuã vel voluptatem, vel salutem negligemus? non exornabimus? non expoliamus? in obscuro iacere atque obsolescere patiemur? Videte ne, vt illi mundi creatori, & parenti Deo gloriosum fuit, tantum nobis, & tam optabile bonum impertiri: sic vobis turpissimum sit, acceptum ab illo munus industria tue-ri, & ornare non posse. Quid quod superbissimo fastidio mortalium rectè & sapienter cogitata, nisi rectissimis verbis grauissimisque sententiis ad aures peruenient; neque fidem faciunt; neque in hominũ mentes influunt; neque animos quidquã mouët; neque memoriam gratam habent, neque diurnam? at quæ iucundè audiuntur, etiam si non salutariter dicantur, ea sic arripiuntur vt propè ad æternitatem inhæreant in pectore infixæ. Quod si idem & sapienter & suauiter diceretur, quam assensionẽ hominum cõmoueret? quæ studia excitaret? quãtam efficeret admirationem? quam lætis acclamationibus omnium acciperetur? aut nulla profectò salus; reliqua est afflictæ, ac prope desperatæ reipublicæ Christianæ; aut hæc vna reliqua est (excipio semper auxilia cœlestia, quæ firmissima & certissima sunt de humanis tantum opibus loquor) aut igitur nullum iam in hominũ industria

subsidium est; aut hoc solum restat e multis, ut iidem & sapienter, & copiose atque illuminatè dicant. Sunt enim pleraque religionis nostræ decreta in speciè inculta & horrida, cõtra deprauatas multitudinis opiniones à publico vsu abhorrentia, huic corruptissimæ naturæ, profligatissimisque moribus omnium gentium maximè aduersa: quæ nisi splendescant oratione, & tâquam excolantur, & à populari sententia discrepantia populariter dicantur; possunt illa quidem diuinâ vi, quæ nõ est indigens humanarum artium, multitudini persuaderi, sed dicendo tamè in vulgus probari nõ possunt. Itaque videre est eos, qui nullum sequuntur florem orationis, & Stoicorum more minutis quibusdã interrogatiunculis quasi punctis, id quod proposuerunt, efficiunt; vbi loci illi inciderunt, de abiudicandis facultatibus; de propinquis & amicis relinquendis de optenda morte, de contemnendis honoribus, de voluptate fugienda; de amplectenda humilitate; de condonandis iniuriis, ita hæere, ut nescias, maiorène odio digni sint, quod suâ sponte faciant, quod bene facere non possint: an misericordiã, quod infantia suæ miseri quamplurimos testes, non domestico suorum, sed publico totius multitudinis præconio colligere conentur. Vitiōsa

riosa planè res est, & hominum generi valde pernicioſa, non tam quid dicatur, quàm quomodo dicatur attendere. Sed quid cum populo agas? iam eò ventum eſt, vt nemo ſit ſola ſapientia contentus, omnes eloquentiam requirant. Quando non poſſumus cæteros quales volumus habere, ne ſit inanis omnis conatus noſter atque labor, demus operam, vt ſimus nos tales, quales illi volunt: volunt autem vitæ morumque magiſtrum eſſe non modò ſapientem & probum, ſed etiam copioſum & ornatum. Præclarè, vt mihi quidem videtur, ſanctus Auguſtinus, nihil eſſe melius ſalubri ſuauiſſimate, vel ſuaui ſalubritate, quodam loco teſtatus eſt, & è quatuor libris, quibus doctorem Chriſtianum omni laude cumulatum inſtituit, vnū in eo conſumpſit, vt rhetorico, propè more, quemadmodum inuenta ſint in lucē proferenda, demonſtrauit. Intelligebat ille vir eximia reconditaque doctrina & in hac ipſa dicendi facultate multum exercitatus, quantum ea res momenti afferat ad hominum mentes vel à turpitudine reuocandas, vel ad honeſtatem impellendas. Non dicam in præſentia quantum eloquentia ſemper in omnibus liberis ciuitatibus dominata ſit: prætermittam quanto in pretio fuerit apud omnes nationes; non enumerabo honores

&

& imperia hominibus eloquentibus, nullâ maiorum commendatione mandata: filebo quantas pecunias nonnulla sint veterum oratorum consequuti: ne verbum quidem vnum de voluptate dicēdi faciam: hæc omnia facilè patiar taceri apud tales viros, propterea quòd vel ambitiosorum, vel auarorum, vel delicatorum hominum sunt magis, quàm eorum qui salutem Reipu. Christianæ omnibus & voluptatibus, & utilitatibus suis, & honoribus anteponunt: hoc vnum de tota facultate dicendi extremo loco dicam, quod me & semper ad studium incitavit, & apud vos homines amantissimos publicæ salutis plurimum valere debet, & in animis omnium, qui rem Christianam saluam volunt, fixum esse par est ad memoriam sempiternam: si ad tuendum hominū nomen, atque ad animos multitudinis rectè de religione sentientis pertractandos, nullus esset vsus eloquentiæ, qui certè maximus est: si nihil fructus haberet hæc exercitatio, neque ad honores adipiscendos, neque ad augendas facultates, quæ non magnoperè debemus optare: si nulla esset delectatio dicendi, quæ tanta est, quantam vix credere possint, qui non senserunt: tamen quia magnam vim habet ad veritatem opugnandam, & aduersus religionem, admi-

nistra

stra sæpe ac satelles ab improbis adhibita est, & adhibetur, summum studium, omnem curam, operam, industriam in facultate comparanda figi oporteret. Video mirari vos, adulescentes optimi, eam à me causam afferri eloquentiæ complectendæ, quæ ad deterrandos homines ab hoc studio, vel sola plurimum possit. quid enim est maiore animi prouisione fugiendum, quàm quod veritatis & religionis oppugnatoribus, quasi quædam arma suppeditat? Accipite obsecro, accipite alacri ac prompto ore ac vultu quæ dicam, & ea penitus mentibus vestris animisque mandate; ipsi profectò fatebimini, illud ipsum nobis oprandum esse maxime quod vehementissimè nobis obsistat. Habet enim eloquentia vim talem, vt eadem de re duas contrarias orationes explicare possit: ex quo *δυναμεις*, id est facultatis nomen accepit, non, vt quidam philosophi ambitiosi tradiderunt, quòd homines collocet *ἐν δυνάμει καὶ ἐξουσίᾳ* hoc est in potestate & excellenti dignitate: eadem vera refellit & confirmat falsa & probabilia reddit & arguit, turpia vituperat & laudat, honesta, commendat & accusat. Atque vt cæteræ artes ac scientiæ omniâque vel externa, vel naturæ bona: sic etiam vis eloquendi perinde est, vt ait comicus poëta, vt illius animus,

lius animus, qui eam possidet, qui vti scit, ei bona, illi, qui non vtitur rectè, mala. Nam quòd nonnulli nobilissimi rhetores eloquentiam virtutem esse contendunt, neque posse nisi in bono viro reperiri, optandum quidem illud est, sed parum verum: si enim virtutem eam vocant, quæ more perfecta, omninò bonos eos efficit, in quibus est, quid absurdius dici potest, quam eloquentiam hoc virtutis genere contineri? si autem abutuntur virtutis nomine & absolutionem perfectionemque tantùm cuiusque rei significant; est quidem Eloquentia virtus in ratione posita, vt omnes artes ac scientiæ, sed cùm hoc genus virtutis non simpliciter bonos homines reddat, verùm cum adiunctione, vt bonos rhetores, bonos dialecticos, bonos philosophos, nihil id obstat, quò minus & eloquentiam improbi habeant, & eius viribus ad optimas quasque res labefactandas & evertendas abutantur. Vellem fecisset ille omnia contuens & regens Deus, vt aliquantò minor existeret huiusmodi hominum multitudo, longè, certè, meliùs nobiscum ageretur. Cæterùm quàm multi apud maiores nostros incredibili audacia & furore perciti impias in Christum hastas non solùm dialecticæ neruis, sed amentis etiam

etiam el
ti nostra
mines o
excitau
xerit, v
industria
probitat
fario cor
perturba
igitur es
dam & l
lam vet
veritatis
num opi
torquea
tantur t
niam in
ocendi, v
telesiam
fortiter
callidè
tiam au
vel ad t
ter hom
gamus
prehend
mus via
lendum
ad hom

etiam eloquentiæ contorserunt? quàm multi
 nostra memoria perditæ ac scelerati ho-
 mines orationis copiâ tantum incendium
 excitauerunt, quantum nisi Deus nos respe-
 xerit, vix multis annis bonorum virtus &
 industria possit restinguere? etiam nunc im-
 probitate quorundam eloquentium, & ne-
 fario conatu, omnia diuina & humana iura
 perturbantur, violantur, rescinduntur. Quid
 igitur est quod in tantis malis ad retunden-
 dam & frangendam eorum corroboratam
 iam vetustate audaciam, facere debeamus,
 veritatis & religionis amatores? hoc v-
 num opinor: arma impiis & perfidiosis ex-
 torqueamus è manibus, vt eisdem ipsi pe-
 tantur telis, quibus nos oppugnant: & quo-
 niam in vtramque partem valet copia di-
 cendi, vt eam hæretici transferunt ad Ec-
 clesiam opprimendam, sic nos ad eandem
 fortiter defendendam conuertamus: illi
 callidè ac versutè sese insinuant in gra-
 tiam audientium & aditum sibi faciunt
 vel ad turpissimam causam, nos pruden-
 ter hominum nobis beneuolentiam adiun-
 gamus, & ad tuendam religionem, ac re-
 prehendendos ipsorum errores: communia-
 mus viam: illi, rem artificiosè narrant ad fal-
 sendum, nos idem artificium narrandi
 ad homines falsâ opinione liberandos ad-
 hibe-

hibeamus: illi argutè & veteratorie nostra
refellunt, sua confirmant; nos limata & po-
lita disputandi subtilitate & orationis acu-
mine certissima patrum decreta compro-
bemus, illorum quasi delirantium somnia
coarguamus: illi variè mentes auditorum
versant & flectunt, simulata verborum &
sententiarum gravitate; nos veris integris-
que sententiis in omni amplificandi genere
exardescentes, grandi, forti, & incitata ora-
tione eorundem animos impellamus, ad
quemcumque causa postulabit motum: illi
pestiferum venenum tanta dicendi suavita-
te condiunt, ut mortiferum poculum hau-
rire libeat audienti; nos remedia salutaria
dulcissimo quodam genere sermonis tem-
perata præbeamus; ut quantò magis verbo-
rum & sententiarum dulcedine delectetur
auditor, tantò ardentiore, salutiferæ potio-
nis cupiditate rapiatur: sic tandem, bene iu-
uante Deo, piòsque conatus cœlesti favore
prosequente, fiet ut armata veritas nullo
negotio armatam vincat & iugulet falsita-
tem, cuius modò baccatis imperium iner-
mis & nuda agrè sustinet: quamquam fieri
non potest, ut omninò veritas erroribus ob-
ruatur, quæ diuina ope sine dubio pulchior
aliquando & clarior elucebit. Verùm vos
cuius alumni videte qui pro communis pa-
rentis

rentis incolimitate, vobis faciendum existi-
tis. Maiores nostri singulari religione &
doctrinâ viri, eloquentiæ copiis instructi,
nullam pro veritate dimicationem recusa-
bant: semper in campo, semper in acie, sem-
per in sole ac pulvere versabantur: nos illo-
rum posteri, ne tantum sit adendum, vel
periculi, vel laboris, abiectis armis in um-
bra atque in otio tempus omne consume-
mus? illi quo paratiores essent ad certamē,
relictâ patriâ propinquis, amicis, orationis
locupletandæ & excolendæ gratiâ, longin-
quas terras peragrarunt; nos vtrò se offeren-
tem dicendi facultatem domo prohibebi-
mus; à nobis absterrebimus & excludemus?
illi res multas atque diuinas, magno labo-
re quæsitæ & inuentas, quam elegantissi-
mâ potuerunt oratione, nobis tradiderunt;
nos ignaviâ quadam & socordiâ languescē-
tes, quæ ab illis accepimus, deteriora tra-
ctando, faciemus? illi partim philosophorū
cæcum impetum, partim hereticorum insa-
nam rabiem copiosè loquentis sapientiæ
telis à sacris repulerunt; nos manibus va-
cuis & inermes, hostes religionis, eversores
sacrorum, prædones diuini iuris & humani,
omnia conuellere, dissipare, extinguere si-
nemus? magnoperè verendum est ne vt il-
li ingentem ab hominibus laudem, & im-

mortale à Deo præmiũ pro suo labore sunt, ac diligentia consecuti: sic nos pro nostra desidiã & ignominia notemur à posteris, & sempiternis à Deo pœnis viui, mortuique maectemur. Quare incumbite animis omnique voluntate, adolēcentes optimi, ad eam facultatē, qua propria hominum dignitas, totius populi salus, veræ religionis defensio continetur. Dixi de ipsa eloquentia, quæ visa sunt, nunc de artificio eloquentiæ paucis absolnam, si me dicentem studium vestrum ad extremam orationem prosequetur. Nam quoniam non ex artificio nata est eloquentia, sed, vt omnes confitentur, artificio ipsa peperit, magnique auctores inter naturam, imitationem, & exercitationem, quibus videtur bene dicendi vis satis posse perfici; vix vllum præceptis reliquerunt & doctrinæ locum: posset aliquis quantumuis eloquentiæ studiosus, contentus illis tribus, artem despiciere, quam ad orationis copiam vel inutilem proorsus vel minùs necessariam esse arbitraretur. Mihi verò multa de arte legenti, multa cogitanti longè aliter videri solet: sic enim statuo quamuis plus adiumenti sit ad dicendum in illis tribus, vel singulis, vel vniuersis sine arte, quàm sine illis in præceptis omnibus, tamē perfectam eloquentiam & omnibus numeris

ris

ris absolutam, non posse existere sine ratione quadam & confirmatione doctrinæ; ars enim aut omninò tollit, aut corrigit vitia naturæ: quod verò est in ea boni, id auget ac melius reddit: eadem in exercitatione & imitatione quid sequendum sit, quid fugiendum; docet: ut nemo ne illa quidem eloquentiæ præsidia sine præceptionibus artis possit habere perfecta: quanquam de imitatione veriùs, dixissem, nullam omninò posse esse sine doctrina: statù enim aut motum, aut amictum imitari alicuius, hoc nò magnum est, illud præclarum imitatio magnorum oratorum nervos, varietatē, copiā, filum denique ipsum orationis expressisse, hæc autem quis vnquā assequatur, nisi qui eorum & consilia inuestiget, & initia obseruet & progressiones notet, & exitus intueatur: atqui hæc observatio, quæ vel artificii tota est, vel a natura profecta, gignit artem. Quantum igitur ad eloquentiam adiumenti affert natura, quantum imitatio, quantum exercitatio, tantum artificio debemus, sine quo illa aut omninò nulla sunt, aut perpoluta esse non possunt: atque hoc etiam fortasse plus arti debemus, quod illa inchoat, hæc eloquentiam perfectè absoluit. Nam causæ cur quidque fiat, aut non fiat, cur hoc vitandum, illud persequendum: cur aliud

laudabile sit, aliud vitiosum: cui præter artificem notæ sunt? aut ubi nisi arte explicantur? qui verò nō tenēt causas rerū eos multa facere necesse est non decorè, multa stultè, multa prope dicam flagitiosè. Ut enim illi medici qui se empiricos esse profitētur, non cognitis morborum causis medicamentorūque natura, non possunt aptè ad cuiusque morbi vim variè commutare medendi rationem, & ea sæpe faciunt, quæ ad necandum potius quàm ad sanandum valere videantur: sic qui non adhibent artem ducem & magistram ad agendum, neque possunt pro causæ natura omnibus modis torquere ac flectere dictionem suam, & multa sæpe committunt vel vitiosissima in dicendo. Mihi quidem stomachum nonnulli aliquando inouent, dum vel extenuāt, quod amplificandum erat, vel quod erat diminuendum augent, vel quæ sunt cōtraria, maximè illustrent, vel aliqua similitudine semper exordiantur orationem, (cum illa fugienda sit in primo aditu præterquàm in certis quibusdam causis) qui non mediocrem fuissent dicendi gloriam adepti, si vel hoc vnum vitium cogitum vitare voluissent. Magna prorsus est hæc utilitas, adolentes optimi, magnus fructus artis & doctrinæ; sed ille maior, quòd facit ut ab eo, quod

quodcumque nobis proposuerimus, minus aberremus. Etenim qui solis naturæ adiumentis propter consuetudinē benè quid dicunt, quoniam id temerè fortuitoque faciunt; nō quoties volunt, idem efficere possunt: at verò qui viam certam rationēque sequuntur, nisi quid obstat extrinsecus, & quod volunt efficiunt, & quotiescumque volunt. Quid enim existimatis esse causæ, cur nonnulli oratores id facile semper assequantur, quocumque se mente ac voluntate coniecerunt? alij verò sæpè auditorum animos conati concitare vehementiùs, in medio cursu repenti concidant? sæpè argumentationem artificiosè concludere volentes, inchoatam illam imperfectamque relinquunt? sæpè mirabiliùs aggressi locum aliquem ornare, consilio ac ratione subito deficiantur? sæpè pro amore odium; pro miseratione risum commoveant, invidiam pro misericordia? nimirum illi boni artifices omnes dicendi vias & aditus pernouerunt: hi tametsi benè aliquando fortè dicunt; tamen artis ignari, id paratum habere non possunt: vt empirici nō perpetuò appositè curant ad sanandum, quia dum medicinam spernunt, certi nihil habent, quod sequantur. Quapropter nemo rhetoricum artificium contem-

nat, nemo reprehendat, nemo se eloquentiam habere velle dicat, oratoria præcepta nolle cognoscere: cum sine his nullius oratio possit esse perfecta, nemo queat in locum principum oratorum peruenire. Restat id quod in nostra partitione fuit extremum, vt de arte tradenda & discenda pauca dicamus. Tradendi ratione omnia præceptoris officia, auditoris verò munera discendi modò continentur; quæ non conabor vniuersa complecti oratione, quod esset infinitum, sed ea tantùm quæ magis necessaria videntur, breuiter commonebo. Primùm igitur vt in cæteris artibus, sic etiam in Rhetorica docenda spectandus est ordo: ac de ordine quidem tradendarum artium multa ex Platoniorum sententia, multa ex antiqua Stoicorum disciplina, multa ex Peripateticorum decretis hoc loco dici possent: verùm vt rem longè latèque patentem, modicis definiam angustisque regionibus; dico, post Grammaticam & Dialecticam, tum tertio loco Rhetoricam tradi oportere: primus enim est naturalis vsus sermonis què Grammatica instituit, eum proximè sequitur vsus rationis, quem Dialectica confirmat, postremus est naturalis vsus eloquentiæ, qui præceptis rhetoricis perpolitur: siquidem pueri, primùm loqui incipiunt; deinde progrediente

diente etate rationem adhibent iudicem ad
vnamquamque rem examinandam, suoque
momento poterandam: tum ad extremum
que cogitarunt, verbis ac sententiis magni-
ficentius aggrediuntur ornare: illud omitto,
Dialecticam omnium artium comitem &
administram, omnibus aliis antecedere de-
bere; excepta vna arte sermonis: prætereo
illud quoque, rhetoricam inventionem, &
singulorum argumentorum dispositionem,
cum sint magna ex parte propriae Dialecti-
corum, eius artis ignaris rectè tradi non
posse: quæ si persequi dicendo velim, facile
ostendam prius differendi præceptis infor-
mandam esse iuventutem, quam oratoris
artibus instruat. Ego verò, ut de me ipse
confitear; non Dialectica solùm, sed etiam
vniuersa Philosophia pertractata, tunc de-
mum ad ea cognoscenda me contuli, quæ
pertinent ad bene dicendum, non asperna-
tus rhetorum vocem, licet aures iam essent
sapientissimorum hominum disputationi-
bus assuetæ. Quòd si mihi vni qua ratione
vellem, omnes artes auditoribus meis tra-
dere liceret, non alium ordinem sanè, quam
quem exposui, sequerer in docendo: sed quo-
niam aliud ab alio discendum est, & ad rhe-
toricas exercitationes cogimur omnes ac-
cipere sine delectu, qui iam aliquando loqui

didicerunt, dabo operam, ut quæ à Dialecticis petenda sunt; neque omninò prætermittam, neque tam copiosè explicè, quàm illi solent: ita fiet, ut & tantum intelligant auditores quântum sit satis ad id, quod queritur, & vnaquæque disputatio integra suum in locum, & tempus reseruetur. Si qui tamen adsunt iam imbuti Dialecticis, qualem arbitror adesse non neminem, ij sperent multò se maiores vno anno processus effecturos, quàm antea multis effecissent: illa porrò à magistro huius artis, requiruntur, ne multa cuiusque generis vtilia, inutilia congerat in vnum locum, sed delectum habeat; vtilia retineat, illa repudiet, quæ nihil, aut parum profutura videantur: ne in alienis refutandis diutiùs commoretur, ne minutis ac spinosis disputationibus ingenia discipulorum attenuet, ut egregium aliquem oratorem proponat ad imitandum & in eo quæ maximè excellent, sedulò demonstret; ut eos crebris exercitationibus ad omnem dicendi copiam, varietatem, grauitatè que traducat: exercitationes autem sint principio minores, quotidianò que sermoni proxime; deinde quanta ad facultatem adolescentium, tãta ad exercitationum magnitudinem fiat accessio: hæc omnia recipio pro mea virili parte,

parte, si minùs diligenter, at non negligenter tamen esse facturum. Auditorum autem officia partim cum doctoris officiis coniuncta sunt, quæ, quoniam ex illis sine mea oratione ipsa per se intelliguntur, non attingant; partim propria ipsorum: ea mihi videntur esse, primum ut magistrum diligentem diligenter audiant; deinde si quid non benè intellexerint, ut interrogent; tum ut omnia iam animo percepta, & cognita memoriâ comprehendant; postremò, ut in exercitationibus quotidianis omnia sibi summa proponant, ut ea vel mediocria consequantur: neque magnopere laborent, quàm multum aut quàm citò dixerint, vel scripserint, sed quàm benè, hoc est, quàm variè quàm numerosè, quàm abundanter, quàm illuminatè, & rebus & verbis. Quamobrem cum & eloquentia sit tam necessaria, ut nequeat sine dedecore contemni, & ad eam comparandâ magnum quoddam præsidium sit positum in doctrina; & magistrum habeatis (etsi magister vobis numquam defuit, qui vos hoc ipsum, quod ego moneo commoueret) sed cum magistrum habeatis & doctorem, si minùs eruditum, at certè non indiligentem, qui se promittat, numquam officio, neque suo, neque vestro defuturum; & quid illi, quid vobis agen-

dum sit, nō ignoretis: dubitabitis, adolescentes optimi, hanc tantam, & tam præclaram artem, eloquentissimorum hominum ingeniis olim inuentam, summorum postea philosophorum disputationibus amplificatam, nostra memoria eruditissimorum hominum studiis vehementer illustratam, ad extirpandam impietatem, ad ornandam religionem, ad Christianam rempublicam dubiis formidolosisque temporibus tuendam, conseruandamque conferre? si vobis in extremam Italiam, Galliam, Hispaniam, si in vltimas Iudæ oras eius discendæ causa proficiscendum esset tantum itineris, laboris, molestiæ, periculi subire deberetis, ne tanto vel ornamento ad rempublicam Christianam decorandam, vel ad defendendam præsidio caruisse videremini: nunc verò cum non in Italia modò, sed etiam in vrbe, ac penè domi vestræ discere possitis, & in omni genere orationis exerceri, quid expectatis? quid cunctamini? an ipsam & audiendi, & scribendi, & declamandi molestiam perpimescitis? plus ne igitur apud impios, plus apud scelestos homines nocendi voluntas, quàm apud vos, alios iuuandi studium valebit? illi vt in errorem inducant quamplurimos, vigilant, sudant, laborant, contendunt, non
rei

rei familiari parcunt, non corpori, nullam partem capiunt quietis, omnes rhetorum libros peruolunt, omnia veterum oratorum scripta perlegunt, & eorum quàm simillimi esse conantur: vos, ut errore liberetis multos mortales, ut vestros ciues è tantis malis conserueris, si minùs maiorem, ac parem certè curam non suscipietis? illi ut multitudinem agant furore & amentia præcipitem, antiqua & religiosa templa violent, sacras imagines disturbent, altaria demoliantur, ornatissimas cruces in publicis viis maiorum pietate collocatas, comminuant, sanctissimas cæremonias sacrorum ex hominum memoria deleant & extinguant, nihil est, quod non aggrediantur & efficiant: vos ut tantam & tam profligatam audaciam à templis, ab imaginibus Sanctorum, ab altaribus, à sacris repellere possitis, non omnes & corporis & animi neruos contendetis? an quod pulsa foro iam eloquentia est, id vos fortè remoratur? atqui senatui præest, moderatur doctorum hominum conuentus, dominatur in concionibus populi, sacra concilia continet, & regit, ad constituendam religionem cõuocata: an timetis ne sit tenuis & inops ad quæstum faciendum? non est hominis quæstum magis, quàm hominũ charitate cõmoueri.

Valeat

Valeat igitur, auditores optimi, valeat apud vos bonorum exemplum, valeat maiorū auctoritatis, valeat cōmunis hominum dignitas, valeat respublica, valeat religio, cui si in hisce tantis, & tam cæcis errorum nubibus & procellis, sapientis & ornatae orationis facem prætuleritis ad aliorum salutem conseruandam, immortalia vobis à Deo præmia operæ laborisq̄ue vestri tum viuis, tum mortuis persoluentur. Hæc habui, adolescentes optimi quæ hodierno die dicerem; cætera, quæ ad explanationem. Ciceronis attinent, vestrâ bonâ venia in proximam lucem differemus.

PETRI IOANNIS
PERPINIANI.

De perfecta Doctoris Christiani forma.

ORATIO VII.

Nescio quo pacto fit, patres amplissimi, ut vbi me quàm prudentissimum esse oporteret, ibi vix vllam pristinae verecundie meæ partem retinere possim: nam cū in hac vrbe principe orbis terræ, vel vnūverbum facere peregrinum hominem summæ sit impudentiæ; me ab vltimis terrarum partibus